

Міністерство освіти і науки України
Національний університет водного господарства та
природокористування

Кафедра філософії та культурології

04-13-267М

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

до семінарських занять з навчальної дисципліни
«Семіотика культури»
для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня
за освітньо-професійною програмою
«Креативна та цифрова культура»
спеціальності В12 «Культурологія та музеєзнавство»
денної та заочної форм навчання

Рекомендовано
науково-методичною радою
з якості ННІБАД
Протокол № 2 від 21.10. 2025 р.

Рівне – 2025

Методичні вказівки та плани семінарських занять з навчальної дисципліни «Семіотика культури» для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня за освітньо-професійною програмою «Креативна та цифрова культура» спеціальності В12 «Культурологія та музеєзнавство» денної та заочної форм навчання [Електронне видання] / Храпко П. Ю. Рівне : НУВГП, 2025. 30 с.

Укладач: Храпко П. Ю., кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії та культурології.

Відповідальний за випуск: канд. філос. н., доцент, завідувач кафедри філософії та культурології Шадюк Т. А.

Керівник ОПП «Креативна та цифрова культура»
доц. Коберська Т. А.

© П. Ю. Храпко, 2025
© НУВГП, 2025

Зміст

Вступ.....	3
1. Структура навчальної дисципліни	4
2. Методичні поради щодо підготовки до семінарських занять.....	6
3. Плани семінарських занять	7
4. Методи оцінювання знань.....	24
5. Рекомендована література	25

Вступ

Предметом вивчення навчальної дисципліни «Семіотика культури» є знаки, знакові системи та процеси їх функціонування у межах культури (семіозис). **Актуальність.** Значимість вивчення семіотики культури обумовлена місцем, важливістю та функцією знаків у процесі виникнення, генезису, розвитку, та відтворення культури. Ознайомлення з особливостями та типологіями різноманітних семіотичних систем є поза сумнівом важливим і в контексті формування та професійного зростання майбутнього культуролога.

Важливими складовими даного курсу поряд з інформацією про виникнення та розвиток семіотичних ідей, основні поняття та категорії науки про знаки, входять також аналіз та розгляд головних теоретичних та практичних підходів до вивчення культури з точки зору семіотики.

У системі професійної та практичної підготовки бакалавра за спеціальністю «Культурологія» навчальна дисципліна «Семіотика культури» дає можливість студенту до інтелектуального змісту людської духовності й покликана актуалізувати та переосмислювати базові знання студентів, набуті під час вивчення інших дисциплін, розвивати творчий потенціал. **Мета курсу** – ознайомлення з історією семіотичних вчень, поняттєво-категоріальним апаратом даної дисципліни, головними підходами та проблемами.

Завдання курсу – формування розуміння у студента головних понять та підходів сучасної семіотики, механізмів функціонування семіотичних систем, вміння здійснювати семіотичний аналіз феноменів культури.

У результаті вивчення даного курсу студент повинен

знати: об'єкт, предмет і методологію семіотики, її понятійно-категоріальний апарат; характеристику напрямків семіотики культури; головні зарубіжні й вітчизняні семіотичні школи; розвиток семіотики як емпіричного і теоретичного знання; знаки та знакові системи як природних так і штучних мов; синтактичні, семантичні та прагматичні відношення між знаками; розвиток семіотичних систем і законів; типологію, властивості та функції семіотичних знаків у системі культури.

Уміти: аналізувати будь-яке соціокультурне явище як знакову систему, використовувати методологічні підходи, категорії, знання основних напрямків й шкіл семіотики культури для культурологічного аналізу; виявляти знакову взаємодію у різних соціальних системах, робити лінгвосеміотичний аналіз художніх, музичних, рекламних, кінематографічних та ін. текстів; здійснювати семіотичне моделювання текстів культури; застосовувати комплексний підхід та набуті знання у власних авторських культурних проєктах.

1. СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Назва змістовних модулів і тем	Кількість годин			
	Лекції	Сем.з.	СРС	Разом
1	2	3	4	5
Модуль 1				

Змістовий модуль І. Історія розвитку семіотичних ідей. Базові ідеї, поняття та категорії семіотики.				
Тема 1. Семіотика культури: умови можливості, предмет, завдання, структура та функції	2	2	8/10	12/10
Тема 2. Історія розвитку семіотичних ідей.	6/2	2	8/10	12/12
Тема 3. Знак як вихідний елемент семіотики культури.	2	2/2	8/10	12/12
Тема 4. Знакова система vs. Текст.	2	2	8/10	12/10
Тема 5. Дискурс як семіотична проблема	2	2	8/10	12/10
Разом за модулем 1	14/2	12/4	48/60	72/66
Змістовий модуль II Культура як об'єкт вивчення семіотики				
Тема 6. Біо- та екосеміотика як початковий ступінь сучасної семіотики культури.	2/2	2	8/10	12/12
Тема 7. Знак як апіорна форма культури. (Е. Касіреп, С. Лангер, Н. Гудман)	2	2	8/10	12/10
Тема 8. Семіосфера Ю. Лотмана.	2	2/2	8/10	12/12
Тема 9. Семіотичний проект «нескінченного семіозису» У. Еко	2	2/2	9/10	13/12

Тема 10. Семіотика як методологічний інструменту аналізу дискурсу влади у роботах Р.Барта	2	2/2	9/10	13/12
---	---	-----	------	-------

Тема 11. Семіотика «симулякрів» Ж. Бодрійяра	2	2/2	9/11	13/13
Разом за модулем 2	12/2	14/10	60/72	88/84
Усього годин за курсом	26/4	26/14	98/132	150/150

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

2. Методичні поради щодо підготовки до семінарських занять

Вивчення дисципліни «Семіотика культури» згідно освітньо-професійної програми спеціальності 034 «Культурологія» потребує активної та продуктивної роботи на лекціях і семінарських заняттях, самостійної підготовки, осмисленого опрацювання матеріалів базової та допоміжної літератури, продукування діалогічності, творчості, аналітичності.

Підготовка до семінарських занять здійснюється відповідно до розміщеного плану та ознайомлення з рекомендованою літературою. Перевірка й оцінювання відповідного рівня знань проводиться на основі поданого плану, контрольних, тестових запитань, опрацювання першоджерел та індивідуальних завдань. Поглибленому вивченню окремих питань сприяють саме індивідуальні завдання, що мають різний рівень складності, готуючи які, студенти мають можливість виявити аналітичні та розвинути творчі здібності й набути нових компетентностей, а також отримати додаткові бали.

Для кращого засвоєння матеріалу та самоосвіти студенти можуть готувати презентаційні проєкти, наукову роботу і виступати на студентських конференціях, згодом можливістю публікації роботи у наукових

збірниках.

Зазначені різновиди перевірки знань студентів першого (бакалаврського) рівня, що навчаються за освітньо-професійними програмами «Креативна та цифрова культура», «Міжнародні культурні зв'язки та міжкультурні комунікації» спеціальності 034 «Культурологія», сприятимуть їх ефективній підготовці, наповненню гуманістичним змістом професійних компетентностей, підвищенню ефективності науково-дослідних і практичних умінь та навичок. Силабус (06-07-15S), лекційний матеріал, теми першоджерел, тестові завдання можна знайти на навчальній платформі Moodle: <https://exam.nuwm.edu.ua/enrol/index.php?id=2488>

3. ПЛАНИ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2 ІСТОРІЯ РОЗВИТКУ СЕМІОТИЧНИХ ІДЕЙ. БАЗОВІ ІДЕЇ, ПОНЯТТЯ ТА КАТЕГОРІЇ СЕМІОТИКИ.

Тема 1. Семіотика культури: умови можливості, предмет, завдання, структура та функції

Ключові терміни та поняття теми: знак, семіотика, предмет семіотики, об'єкт семіотики, функції семіотики, методологія, сигніфікація (означування), семіозис зоосеміотика, паралінгвістика, кінетика та проксеміка, природні та штучні мови, візуальна комунікація, масова комунікація, риторика.

План

1. Що таке семіотика. Об'єкт, предмет та завдання. Семіотика в системі наук.
2. Семіотика культури: передумови можливості.
3. Основні напрями семіотичних досліджень культури.
4. Методологічне значення семіотики для гуманітарних

наук і практичної діяльності культурологів.

Контрольні питання:

1. Що таке семіотика. Якими є її об'єкт, предмет та завдання?
2. З якого періоду починається розвиток семіотики як області наукового знання. Хто стоїть біля її витоків?
3. Які науки, природничі чи гуманітарні, були орієнтиром у побудові семіотики як самостійної науки?
4. Назвіть основні напрями семіотики культури?
5. У чому, на ваш погляд, полягає значення семіотики для практичної діяльності культуролога?
6. Чому семіотика є методологічною базою для вивчення гуманітарних наук?
7. Які галузі наукового знання найбільш пов'язані з семіотикою?
8. Що таке механізм «сигніфікації» (означування) та який його зв'язок з процесом семіозису?
9. Якими є евристичні можливості семіотики?

Індивідуальні завдання:

1. Звернувшись до вступної частини роботи У. Еко «Theory of semiotics» розкрийте межі можливості семіотики та семіотичного методу.
2. На основі реферування та вивчення розділу 2 з книги Джона Ділі «Основи семіотики» (Семіотика: метод чи погляд) виділіть основні аргументи на користь двох позицій. Прореферуйте статтю М. Собуцького «Знаки у культурі». В чому, на думку автора, полягає одна з основних проблем викладання семіотики?

Література: базова [1;5;13;17;19; 20] допоміжна [7;8]

Тема 2. Історія розвитку семіотичних ідей.

Ключові терміни та поняття теми: мімезис, лектон, реалізм, номіналізм, концептуалізм, природні та конвенційні знаки (Августин), проблема універсальї, теорія

супозицій, проект універсальної мови Г. Лейбніца, ідея, «мова зору» (Дж. Берклі)

План – 1

1. Розвиток семіотичних ідей в межах античної філософії (Платон, Аристотель, стоїки).

2. Уявлення про знак в культурі та філософії Середньовіччя. Суперечка номіналізму та реалізму. Проблема універсалій.

3. Семіотика в період Нового Часу (Д. Лок, Дж Барклі).

Контрольні питання:

1. В чому полягає проблема мовного знаку в семіотичній концепції Дж. Барклі?

2. Які особливості зародження та формування античної семіотики?

3. У чому сутність суперечки про природу імен з діалогу Платона «Кратил» ?

4. Якими є основні семіотичні ідеї Аристотеля?

5. Порівняйте семіотичні концепції стоїків та епікурейців?

6. Розкрийте семіотичну складову суперечки реалізму та номіналізму у проблемі універсалій?

7. Розкрийте семіотичну складову гносеологічної позиції Д. Лока?

Індивідуальні завдання:

1. Ознайомившись зі статтею Т. В. Маменко «Порівняльний аналіз концепцій знаку у Дж. Берклі та Дж. Лока» вкажіть в чому проявляється відмінність у концепціях знаку цих двох філософів.

2. Середньовічна семіотика, її теологічний характер і логіко-філософські здобутки.

3. Звернувшись до роботи В. Ньюта «Handbook of Semiotics» проведіть порівняльний аналіз семіотичних ідей

античності та Середньовіччя.

Література: базова [1;4;6;13;20] допоміжна [8]

План – 2

Ключові терміни та поняття теми: ідеологія, символ, перцепція, чуттєвий досвід, чуттєве пізнання, природні знаки, штучні знаки, семіотична герменевтика, семіотична естетика, енергія, ергон, внутрішня форма, форма, субстанція, вербальні знаки, слухові знаки.

1. Семіотичні ідеї періоду Французького та Німецького Просвітництва.
2. Семіотика в період Німецької класичної філософії.
3. Уявлення про знак в межах ХІХ ст. (романтики, Гумбольдт та Больцано).

Контрольні питання:

1. Назвіть та охарактеризуйте основну семіотичну проблематику сформовану в межах французького Просвітництва?
2. В чому проявляється зв'язок французької семіотичної програми Просвітництва з гносеологічними ідеями сенсуалізму (емпіризму)?
3. Розкрийте семіотичну складову французької школи «ідеологів»?
4. Проаналізуйте базові ідеї семіотичної концепції Й. Ламберта?
5. В чому полягали основні здобутки семіотики представників Німецької класичної філософії?
6. Якими були основні семіотичні ідеї естетики Гегеля?
7. Розкрийте концепт «внутрішньої форми» в семіотиці В. Гумбольдта?
8. В чому полягають особливості розуміння знаку у

філософії Б. Больцано?

Індивідуальні завдання:

1. На основі роботи В. Ньота «Handbook of Semiotics» зробіть порівняльний аналіз семіотичних програм французького та німецького Просвітництва.

2. Розкрийте місце, роль та важливість семіотичних ідей в межах філософії Німецької класичної філософії.

3. Звернувшись до вищевказаної роботи німецького семіотика В. Ньота порівняйте семіотичні ідеї В. Гумбольдта та Б. Больцано.

Література: базова [3;5;6;7;10;11;12;20] допоміжна [3;7;9]

План – 3

Ключові терміни та поняття теми: безпосереднє відчуття, символічний концепт, ейдос, феноменологічна інтуїція, філософія символічних форм, значення, смисл, «три світи», символ, мікрокосм, макрокосм, дві натури, зовнішня форма, внутрішня форма, зміст, міф.

1. Розвиток семіотичних ідей в межах феноменології (Е. Гусерль).

2. Уявлення про знак та мову у Г. Фреге.

3. Українська семіотична традиція (Г. Сковорода та О. Потебня).

Контрольні питання:

1. Якими є основні семіотичні ідеї феноменологічного проекту Е. Гусерля?

2. Розкрийте особливість моделі знаку в Г. Фреге

3. В чому полягає особливість розуміння смислу та значення у семіотичній концепції Г. Фреге?

4. Розкрийте місце, роль та значення символу у філософії Г. Сковороди.

5. В чому проявляється семіотична складова вчення

Г. Сковороди про «дві натури».

6. Розкрийте співвідношення думки та слова (знака) у семіотичній концепції О. Потебні.

7. Міф та міфологічне мислення у контексті філософії мови О. Потебні.

Індивідуальні завдання:

1. Ознайомившись з роботою Н. Левчук-Киричук «О.О. Потебня і філософія мови» виступіть з доповіддю стосовно впливу ідей О. Потебні на семіотику та філософію мови ХХ ст.

2. На основі роботи О. Солецького «Поміж контекстів: семіотичні модифікації Григорія Сковороди» встановіть та визначте різноманітність семіотичних традицій його філософії.

3. Базуючись на роботі Д. Чижевського «Про деякі джерела символіки Г. Сковороди» зробіть доповідь про особливості розуміння символу у його творчості.

Тема 3. Знак як вихідний елемент семіотики.

Ключові терміни та поняття теми: знак, модель знаку, діадна модель, тріадна модель, означник, означене, об'єкт, значення, смисл, референт, денотація, конотація, інтерпретант, репрезентамен, типологія знаків, індекс, іконічний знак, символ, семіозис, прагматика, семантика, синтактика,

План

1. Знак: визначення, моделі та структура знаку (за Сосюрром, за Пірсом). Функції знаків.

2. Основні типології та класифікацій знаків.

3. Семіозис та його виміри: семантика, синтактика та прагматика.

4. Проблема значення: смисл, значення, референт. Денотація та конотація.

Контрольні питання:

1. Дайте визначення знаку. Порівняйте моделі та

структури знаку у Ч. С. Пірса та Ф. де. Сосюра. В чому відмінність між ними?

2. Якими є основні функції знаків?

3. Наведіть відомі вам типології та класифікації знаків. В чому між ними різниця?

4. Наведіть конкретні приклади знаків-індексів, іконічних знаків та знаків-символів (за Ч. С. Пірсом).

5. Що таке семіозис та які його основні виміри?

6. Чи можемо ми визначити значення знаку (семантичний вимір) не враховуючи інших його вимірів (синтактики та прагматики)?

7. В чому, згідно з концепцією Г. Фреге, полягає відмінність між значенням та смислом?

8. Що таке денотація та конотація, якою є різниця між ними?

Індивідуальні завдання:

1. Ознайомившись з розділом 3 роботи Джона Ділі «Основи семіотики» («Семіоз: предмет семіотичного дослідження») підготуйте доповідь про сутність та основні характеристики семіозису.

2. На основі вивчення підрозділу 2.5. «Content and referent» (стр. 58-62) другого розділу роботи Умберто Еко «Theory of Semiotics» проведіть порівняльний аналіз запропонованих там моделей знаку.

3. Детально вивчивши один з підрозділів («Meaning, Sense, and Reference») (стр. 92-102) другого розділу книги В. Ньота «Handbook of Semiotics» підготуйте реферат на тему: «Значення, сенс та референція: різноманітність підходів»

Тема 4. Знакова система vs. Текст.

Ключові терміни та поняття теми: знакова структура, структуралізм, постструктуралізм, мова, мовлення, код, комунікація, комунікативна модель, інформація, адресат, адресант, повідомлення, шум, текст.

План

1. Мова як знакова структура. Мова та мовлення. Код та мова: спільне та відмінне. Функції мови. Види мов.
2. Мовлення/текст.
3. Комунікативна модель. Комунікативна модель та модель передачі інформації. Моделі Кл. Шенона, Р. Якобсона, У. Еко.

Контрольні питання:

1. Чому мову визначають як структуру, назвіть основні характеристики мови як структури?
2. В чому полягає спільне та відмінне між мовою та кодом?
3. Охарактеризуйте означувальну, пізнавальну, інформаційну та культурологічну функції мовних знаків.
4. Які є види мов?
5. Що таке текст, чи є він ідентичний з мовленням та якими є його основні характеристики?
6. Проаналізуйте модель передачі інформації запропонована К. Шеноном. В чому її особливість?
7. В чому полягає відмінність та різниця між комунікативними моделями Кл. Шенона, Р. Якобсона та У. Еко?

Індивідуальні завдання:

1. Ознайомившись з роботою Ф. де. Сосюра «Курс загальної лінгвістики» зробіть доповідь про мову як структуру.
2. На основі V розділу книги В. Ньюта «Handbook of Semiotics» («From Structuralism to Text Semiotics: Schools and Major Figures») (стр. 295-325) підготуйте реферат про історичний розвиток шкіл та напрямів структурної лінгвістики та лінгвістики тексту.
3. Проведіть порівняльний аналіз моделі передачі інформації Кл. Шенона та функціональної моделі комунікації Р. Якобсона. Вкажіть їхні спільні та відмінні ознаки та характеристики.

Тема 5. Дискурс як семіотична проблема.

Ключові терміни та поняття теми: структуралізм, постструктуралізм, текст, дискурс, мовлення, ідеологія, владні стосунки, ідентичності, артикуляція, критичний дискурс-аналіз, соціальний конструкціонізм, «моменти», «елементи», «сфера дискурсивності», «вузлові точки».

План.

1. Історія становлення поняття дискурс. Головні філософські парадигми дискурсу у XX ст. (Ю. Габермас та М. Фуко).

2. Критичний дискурс-аналіз: основні передумови, поняття та методологічні стратегії.

3. Практичні приклади застосування дискурс-аналітичної методології.

Контрольні питання:

1. Якими є основні варіанти розуміння «дискурсу» в межах періодів Відродження та Нового Часу?

2. Розкрийте головні особливості розуміння дискурсу в комунікативній філософії Ю. Габермаса?

3. В чому проявляється неоднозначність розуміння дискурсу у М. Фуко?

4. Вкажіть головні ознаки постструктуралістської природи дискурсу?

5. Якими є вихідні принципи методології дискурс-аналізу?

6. Розкрийте зміст наступних понять: «моменти», «елементи», «сфера дискурсивності», «вузлові точки». Чи існує між ними взаємозалежність?

7. Що виступає основним предметом вивчення сучасного дискурс-аналізу?

Індивідуальні завдання:

1. Ознайомившись з роботою Шерстюк Н. В. «Дискурс: від становлення поняття до соціально-конструкціоністських теорій дискурс-аналізу» проаналізуйте представлені там теорії дискурс-аналізу.

2. Проаналізувавши статтю Солодкої О. «Семіологічні альтернативи аналізу дискурсу» розкрийте семіотичну природу цього феномену.

3. Звернувшись до одного з підрозділів (1.4. Дискурс та ідеологія) книги В. Кулика «Дискурс українських медій: ідентичності, ідеології, владні стосунки» підготуйте доповідь про зв'язок концепту дискурсу з такими феноменами як знання, норма та влада.

Література: базова [2;3;4;5;6;7;10;11;19;20] допоміжна [3;7;9; 10]

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2.

КУЛЬТУРА ЯК ОБ'ЄКТ ВИВЧЕННЯ СЕМІОТИКИ

Тема 6. Біо- та екосеміотика як початкова ступінь сучасної семіотики культури.

Ключові терміни та поняття теми: біосеміотика, екосеміотика, зоосеміотика, фітосеміотика, герменевтична біосеміотика, Умвельт (Umwelt), Видосвіт, Життєсвіт, Навколишнє середовище (Environment)

План

1. Біо- та екосеміотика: історія появи та основні напрямки.
2. Екосеміотика на сучасному етапі. Я. фон. Юкскюль як головний представник напрямку. Поняття Umwelt.
3. Umwelt у контексті наук про Землю та навколишнє середовище.

Контрольні питання:

1. Назвіть та охарактеризуйте основні напрями біо- та екосеміотики?
2. Які проблеми, що мають відношення до семіотики культури, підіймає та актуалізує біо- та екосеміотика?
3. Хто є основними представниками сучасної біо- та екосеміотики. Коротко охарактеризуйте їхні погляди?
4. Дайте визначення поняттю Umwelt. З якими філософськими концептами він пов'язаний?
5. Розкрийте зміст наукових та філософських поглядів Я.

фон. Юкскюля?

6. В чому, на думку Т. Себеока, проявляється взаємозв'язок життя та семіозису?

7. Як, згідно з В. Ньютом, можна виділити чотири основні моделі взаємодії між людиною та довкіллям?

Індивідуальні завдання:

1. Ознайомившись зі статтею Т. Гардашук «Дослідницьке поле та методологічні підходи біо- та екосеміотики» зробіть доповідь про основні підходи цього напрямку семіотики.

2. Звернувшись до 5 розділу роботи Д. Ділі «Основи семіотики» розкрийте в чому, на думку автора, проявляється схожість та відмінність між зоосеміотикою та антропосеміотикою?

3. На основі реферування роботи Т. Гардашук «Дослідницьке поле екосеміотики» виконайте презентацію на тему: «Екосеміотика в контексті семіотики культури».

Література: базова [2;4;6;7;10;12;17;19;20]
допоміжна [4;7;8;9;1].

Тема 7. Символ як апіорна форма культури (Е. Касіер, С. Лангер).

Ключові терміни та поняття теми: символ, знак, символічні форми, апіорі, міф, наука, мистецтво, релігія, мова, культура, природа, субстанція, функція, Номо Symbolicum, філософська антропологія.

План

1. Концептуальна та філософська база філософії символічних форм. Е. Кассієра.

2. Основні положення та поняття концепції Кассієра. Міф, релігія, мова, як основні символічні форми культури.

3. Розвиток та продовження проекту в межах пошуків С. Лангер, Н. Гудмана та Н. Янц.

Контрольні питання:

1. Якими є основні джерела появи та розвитку філософії символічних форм. Е. Кассіра?
2. В чому полягає відмінність між філософськими концепціями І. Канта та Е. Кассіра?
3. Розкрийте та проаналізуйте основні положення та поняття філософії символічних форм Е. Кассіра?
4. В чому особливість розуміння міфу, релігії, мови як символічних форм культури?
5. Що нового вносить у проект символічних форм ідеї С. Лангер?
6. В чому полягає зв'язок концепції «можливих світів» Н. Гудмена з філософією символічних форм. Що між ними спільного та відмінного?
7. Як розвиває та продовжує проект символічних форм. Н. Янц?

Індивідуальні завдання:

1. Ознайомившись з роботою С. Гаєвської «Людина в парадигмі «символічних форм» Е. Кассіра» підготуйте доповідь на тему: «Розуміння сутності людини у філософії символічних форм Е. Кассіра».

2. Звернувшись до статті Ж. Безп'ятчук «Критика та переосмислення філософії символічних форм Ернста Кассіра як шлях до реанімації гуманізму» здійсніть порівняльний аналіз концепцій С. Лангер та Н. Гудмана.

3. На основі аналізу дослідження О. Яценко «Конститутивні функції символічних форм культури «Е. Кассіра» проаналізуйте в чому полягає та виражається креативний потенціал цієї апріорної форми

Література: базова [4;6;10;12;17;19;20] допоміжна [4;

10].

Тема 8. Семіосфера Ю. Лотмана.

Ключові терміни та поняття теми: мова, текст, інтертекст, семіосфера, ноосфера, культура, первинна моделююча система, вторинна моделююча система, типологія культури, пам'ять культури, асиметрія, семіотичний механізм культури.

План

1. Загальна характеристика семіотики культури тартуської семіотичної школи Ю. Лотмана.
2. Текст як вихідний компонент семіотики культури. Види текстів.
3. Особливості комунікації в культурі. Пам'ять культури.
4. Семіосфера як особливий семіотичний простір.

Контрольні питання:

1. Наведіть загальну характеристику семіотичної теорії сформованої в межах тартуської школи.
2. В чому полягає особливість розуміння культури в межах семіотики Ю. Лотмана?
3. В чому полягає специфіка розуміння тексту для тартуської школи?
4. Які види семіотичних механізмів та текстів виділяє Ю. Лотман? Як вони взаємодіють між собою? Наведіть приклади семіотичних текстів.
5. Охарактеризуйте та наведіть приклади первинної та вторинних моделюючих систем. У яких відношеннях вони знаходяться?
6. Як розміється культурна пам'ять і якими є її основні механізми?
7. Дайте характеристику семіосфери як унікального семіотичного простору?

Індивідуальні завдання:

1. Підготуйте доповідь на тему «Ноосфера та Семіосфера: спільне та відмінне»
2. Ознайомившись з текстом Lotman Jurij M.;

Uspenskij B.A.; Ivanov, V.V.; Toporov, V.N. and Pjatigorskij, A.M. 1975. "Theses on the Semiotic Study of Cultures (as Applied to Slavic Texts)". In: Sebeok Thomas A. (ed.), The Tell-Tale Sign: A Survey of Semiotics. Lisse (Netherlands): Peter de Ridder, 57–84. ISBN 978-90-316-0030-4 підготуйте аналітичний матеріал стосовно особливостей семіотичного дослідження культури в межах тартуської школи.

3. На основі аналізу тексту 2005. "On the semiosphere". (Translated by Wilma Clark) Sign Systems Studies, 33(1): 205–229. Підготуйте презентацію про особливості бачення Семіосфери та її механізмів у концепції Ю. Лотмана.

Література: базова [4;6;7;10;12;13;19;20] допоміжна [1; 6; 10].

Тема 9. Семіотичний проект «нескінченного семіозису» У. Еко

Ключові терміни та поняття теми: сигніфікація, комунікація, знакова функція, семіозис, інтерпретант, необмежений семіозис, семантичні маркери та семеми, код, семіологія джерела, енциклопедія, словник.

План

1. Загальна характеристика та історія розвитку семіотичного проекту У. Еко.
2. Сигніфікація та комунікація. Необмежений семіозис.
3. Словник vs. Енциклопедія: як два підходи до розуміння та вивчення культури.

Контрольні питання:

1. Розкрийте основні джерела семіотичної концепції У. Еко?
2. Що таке сигніфікація та комунікація, чи існує між ними суперечка чи взаємодоповнення?
3. Що таке необмежений семіозис у розуміння

семіотика та яким є його механізм?

4. В чому полягає головна особливість знакової функції?

5. Розкрийте особливість розуміння У. Еко значення та проблеми денотації та конотації.

6. Охарактеризуйте особливість концептів «Словника» та «Енциклопедії» в теорії У. Еко.

7. Проведіть компаративний аналіз концептів «Словника» та «Енциклопедії».

Індивідуальні завдання:

1. Звернувшись до першого розділу книги У. Еко «Theory of Semiotics» (Signification and Communication) зробіть доповідь про різницю між, яка, на думку філософа, існує між цими двома механізмами.

2. Проаналізувавши роботу Л. Комісар «Інтертектуальність як семіотика, орієнтована на код (аналіз комунікативно-семіотичної теорії Умберто Еко)» розкрийте особливості розуміння тексту в концепції семіотика.

3. Проведіть порівняльний аналіз закритих та відкритих текстів у розуміння У. Еко, попередньо ознайомившись з роботою автора «Роль читача. Дослідження з семіотики текстів». Л.: Літопис, 2004.

Література: базова [4;6;10;12;13;14;19;20] допоміжна [1;2;6].

Тема 10. Семіотика у якості методологічного інструменту аналізу дискурсу влади у роботах Р. Барта.

Ключові терміни та поняття теми: денотація, конотація, міф, «смерть автора», «насолада від тексту», твір, текст, пунктум, студіум, структуралізм, пост структуралізм.

План

1. Ролан Барт як семіолог: загальна характеристика ідей філософа та культуролога.

2. Денотація та конотація. Міфологія як бартівська семіотична програма вивчення культурних кодів.

3. Семіозис візуального. Студіум та пунктум як варіанти семіотики фотографічного.

Контрольні питання:

1. В чому особливість розуміння феномену «тексту» у семіотичній концепції Р. Барта ?
2. Яким чином співвідносяться та відрізняються денотативне та конотативне значення?
3. Чому конотація це також і метамова?
4. У чому особливість розуміння «міфу» у семіологічному проекті Р. Барта?
5. Як саме розуміються філософом такі поняття як «твір» та «текст». Які між ними існують взаємозв'язки?
6. Розкрийте зміст основних понять семіології фотографічного «студіуму» та «пунктуму»?
7. В чому полягає особливість розуміння взаємодії означника

Індивідуальні завдання:

1. Ознайомившись з підрозділом книги О. Панича «Теорія культури» (Семіотика культури Р. Барта) зробіть доповідь про міфологію як сучасну форму критику культури
2. Опрацювавши текст Р. Барта «Camera Lucida. Нотування фотографії» підготуйте реферат на тему: «Основні дослідницькі стратегії та поняття семіології фотографічного у проекті Р. Барта».
3. Прочитавши есе В. Єрмоленка «Барт або Втрата» (книга В. Єрмоленка «Далекі близькі. Есеї з філософії та літератури.») підготуйте доповідь про інтелектуальну біографію семіолога.

Література: базова [4;9;10;12;13;17;19;20] допоміжна [2; 4].

Тема 11. Семіотика «симулякрів» Ж. Бодрійяра

Ключові терміни та поняття теми: річ, символічний обмін, симулякр, споживча вартість, мінова

вартість, символічна вартість, спокуса, дзеркало виробництва, політична економія.

План

1. Жан Бодрійяр як аналітик та критик постіндустріальної постмодерної культури.
2. «Система речей» у контексті побутової міфології.
3. Семіологія як продовження політичної економії.
4. «Символічний обмін та смерть» та логіка симулякрів.

Контрольні питання:

1. Опишіть основні ідейні та теоретичні джерела семіотичної концепції Ж. Бодрійяра?
2. Які семіотичні ідеї Р. Барта розвиваються в роботі «Система речей»?
3. Яку саме, за Ж. Бодрійяром, розрізняються між собою споживча, мінова та символічна вартості?
4. Який зв'язок, на думку філософа, існує між семіологією та політичною економією?
5. Опишіть та проаналізуйте одне з найважливіших понять пізнього періоду, а саме, «символічний обмін»?
6. Що таке симулякр, які їх різновиди виокремлює філософ?
7. Чиї ідеї використовує філософ формуючи концепт «симулякру»?

Індивідуальні завдання:

1. Звернувшись до роботи Н. Зінченко «Після Маркса: суспільство споживання за версією Жана Бодрійяра» підготуйте доповідь про особливості розуміння сучасного постіндустріального суспільства у концепції французького філософа.
2. Опрацювавши роботу філософа «Симулякри і симуляція» зробіть доповідь про особливості розуміння Ж.Бодрійяром цих понять.

3. На основі ознайомлення з роботою Н. Зінченко «Симулякр: походження та значення поняття» проаналізуйте історію цього поняття та відмінності у його розумінні.

Література: базова [1;3;4;10;12;13;14;17;19;20]

МЕТОДИ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАЇ

Контроль знань проводиться як в усній, так і в письмовій формах;

- поточне усне та письмове опитування;
- знання термінів і понять дисципліни (усно та письмово);

дискусія, розгляд проблемних питань, брифінг, тренінг

- аналіз ситуацій;
- тестовий контроль змістовних модулів (усно та письмово);

Контроль самостійної роботи:

- перевірка конспектів першоджерел, підготовка доповідей, написання і знання термінологічного словника, презентація проєктних робіт, підбір новітніх наукових публікацій з тем, написання тез до конференцій.

Метод самоконтролю: уміння самостійно оцінювати свої знання та виступи, самоаналіз.

Форми і методи контролю відображені у 100 бальній шкалі оцінювання знань.

Шкала оцінювання

Сума балів за всі форми навчальної діяльності		Оцінка за раціональною шкалою
		Залік
90-100		зараховано
82-89		
74-81		
64-73		
60-63		
35-59		не зараховано
1-34		не зараховано

Розподіл балів, що присвоюються студентам

Поточне опитування та СРС												Іспит	Сума
Т1	Т2	Т3	Т4	Т5	Т6	Т7	Т8	Т9	Т10	Т11	МК1 МК2	40	100
5.5	5.5	5.5	5.5	5.5	5.5	5.5	5.5	5.5	5.5	5.5	40		

*Іспит у тестовій формі складається за умови скасування модульних контролів МК1 і МК2.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Базова

1. Eco U. Theory of Semiotics. Bloomington : Indiana University Press, 1976. 354 p.
2. Eco U. Semiotics and the Philosophy of Language. Bloomington :

- Indiana University Press, 1984. 242 p.
3. Nöth W. Handbook of Semiotics. Bloomington : Indiana University Press, 1990. 577 p.
4. Deely J. Basics of Semiotics. Indiana : St. Augustine`s Press. South Bend, 1990. 149 p.
5. Бодріяр Ж. Симулякри і симуляція / Перек. з франц. В. Ховхун. Київ: Вид. Соломії Павличко "ОСНОВИ", 2004.264с.URL: http://shron1.chtyvo.org.ua/Jean_Baudrillard/Symuliakry_i_symuliatsiia.pdf (дата звернення 23.10.25).
6. Дерида Ж. Структура, знак, гра в дискурсі гуманітарних наук / Письмо та відмінність. Київ: Основи, 2004. 602с.(X розділ.) URL: <https://ibl.pp.ua/3/026895.html> (дата звернення 23.10.25).
7. Ділі Дж. Основи семіотики / пер. з англ. А. Карась. Львів : Арсенал, 2000. 230 с. URL: <http://surl.li/pxrho> (дата звернення 23.10.25).
8. Еко У. Роль читача. Дослідження з семіотики текстів. Львів : Літопис, 2004. С. 247–281 (Р.7)
9. Леві-Строс К. Структурна антропологія / Пер. з франц. З. Борисюк. Київ : Основи, 2000. 387 с.
10. Ковалинська І. В. Невербальна комунікація. Київ : Вид-во «Освіта України», 2014. 289 с.
11. Константинов М. Кіносеміотика Юрія Лотмана. Київ : ІМФЕ ім. М. Т. Рильського, НАН України. 2019. 328 с.
12. Павлюк Л. Знак, символ, міф у масовій комунікації. Львів : ПАІС, 2006. 120 с. URL: <https://studfile.net/preview/7195287> (дата звернення 23.10.25).
13. Панич О. Теорія культури. Семіотика культури в роботах Р. Барта. URL: <https://subjectum.eu/culture/theory/index.html> (дата звернення 23.10.25).
14. Семіотичний аналіз явищ культури : монографія. Київ : Інститут філософії імені Г. С. Сковороди НАН України, 2021. 396 с.
15. Енциклопедія постмодернізму / За ред. Ч. Вінквіста та В. Тейлора; Пер. з англ. В. Шовкун; Наук ред. пер. О. Шевченко. Київ : Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2003.

503 с.

16. Конотація. *Європейський словник філософій: Лексикон неперекладностей*. Пер. з фр. Том другий. Київ : ДУХ І ЛІТЕРА, 2011. С. 138–144.

17. Знак, Символ. *Європейський словник філософій: Лексикон неперекладностей*. Пер. з фр. Том третій. Київ : ДУХ І ЛІТЕРА, 2013. С. 133–156.

18. Семіотика/Семіологія. *Європейський словник філософій: Лексикон неперекладностей*. Пер. з фр. Том третій. Київ : ДУХ І ЛІТЕРА, 2013. С. 183–184.

19. Означник/Означене. *Європейський словник філософій: Лексикон неперекладностей*. Пер. з фр. Том четвертий. Київ : ДУХ І ЛІТЕРА, 2020. С. 150–164.

20. Сосюр Ф. Курс загальної лінгвістики / пер. з фр. А. Корнійчук, К. Тищенко. Київ : Основи, 1998. 324 с.

21. Маменко Т. В. Порівняльний аналіз концепцій знаку у Дж. Берклі та Дж. Лока. *Мультиверсум. Філософський альманах*. 2019. Випуск 1–2. С. 167–168.

22. Маменко Т. В. Семіотичні категорії Пірса *Мультиверсум. Філософський альманах*. 2020. Випуск 2 (172). Том 1. С. 123–141.

23. Маменко, Т. Критика Ч. Пірсом настанов картезіанської філософії. *Філософська думка*, 2023. №1. С. 176—192. URL: <https://doi.org/10.15407/fd2023.01.176> (дата звернення 23.10.25).

24. Собуцький М. А. Знаки у культурі. Культурологія: Могилянська школа : колективна монографія / наук. ред. та упоряд. М. А. Собуцький, Д. О. Король, Ю. В. Джулай. Київ : Нац. ун-т "Києво-Могилянська академія". 2018. С. 261–290.

25. Левчук-Керечук. Н. О. О. Потебня і філософія мови. *Наукові записки НаУКМА: Філософія та релігієзнавство*. 1996. Т. 1. С. 93–102.

26. Солецький О. Поміж контекстів: семіотичні модифікації Г. Сковороди. *Південний архів (філологічні науки)*. 2017 Т.66. URL: <https://pa.journal.kspu.edu/index.php/pa/article/view/59> (дата звернення 23.10.25).

27. Чижевський Д. Про деякі джерела символіки Гр. Сковороди. *Праці Українського Високого Педагогічного Ін-ту ім.Михайла*

- Драгоманова у Празі. Прага, 1934. Т. II. С. 405–423.
28. Шерстюк Н. В. Дискурс: від становлення поняття до соціально-конструкціоністських теорій дискурс-аналізу. *Нова парадигма*. 2013. Вип. 114. С. 50–58.
29. Солодка О. Семіологічні альтернативи аналізу дискурсу. Дискурс як вторинна семіологічна система. *Філософська думка*. 2014. № 2. С. 111–128.
30. Кулик В. Дискурс українських медій: ідентичності, ідеології, владні стосунки. Київ : Критика, 2010. 655 с.
31. Гаєвська С. Р. Людина в парадигмі "символічних форм" Е. Кассіра. *Вісник Черкаського університету. Серія: Філософія*. 2015. № 11. С. 77–83.
32. Безп'ятчук Ж. Критика та переосмислення філософії символічних форм Ернста Кассіра як шлях до реанімації гуманізму. *Філософська думка*, 2017. № 5. С. 101–112.
33. Яценко О. Конститутивні функції символічних форм культури Е. Кассіра. *Освітній дискурс: збірник наукових праць*. 15 (7-8). URL: <https://www.journal-discourse.com/uk/kataloh-statei/2019-rik/2019-r-157-8/konstitutivni-funktsiji-simvolichnikh-form-kul-turi-e-kassirera> (дата звернення 23.10.25).
34. Lotman J., Uspenskij B., Ivanov V., Toporov V., Pjatigorskij A. Theses on the Semiotic Study of Cultures (as Applied to Slavic Texts). Sebeok Thomas A. (ed.), *The Tell-Tale Sign: A Survey of Semiotics*. 1975. Lisse Netherlands: Peter de Ridder, P. 57–84. URL: https://api.pageplace.de/preview/DT0400.9783112420522_A46253342/preview-9783112420522_A46253342.pdf (дата звернення 23.10.25).
35. Lotman Y. On the semiosphere. Tran by Wilma Clark. *Sign Systems Studies*, 2005. 33(1). P. 205–229.
36. Комісар Л. П. Інтертекстуальність як семіотика, орієнтована на код (аналіз комунікативно-семіотичної теорії Умберто Еко). *Мультиверсум. Філософський альманах*. 2008. Вип. 68. С. 25–37.
37. Барт Р. *Camera lucida*. Нотування фотографії, Харків : Видавництво Музею Харківської школи фотографії, 2022. 163 с.
38. Єрмоленко В. Далекі Близькі. Есеї з філософії та літератури. Львів : Видавництво Старого Лева, 2015. 299 с.

39. Зінченко Н. О. Після Маркса: суспільство та споживання за версією Жана Бодріяра. *Гілея: науковий вісник: зб. наук. праць*. Київ, 2009. Вип. 26. С. 318–324.
40. Зінченко Н. О. Симулякр: походження та значення поняття. *Гілея: науковий вісник: зб. наук. праць*. Київ, 2013. Вип. 73, № 6. С. 124–130.
41. Йоргенсен М. В., Філіпс Л. Дискурс-аналіз. Теорія і метод / Пер. з англ. ; 2-е вид., випр. Харків : Гуманітарний Центр, 2008. 352 с.
42. Гардашук Т. Дослідницьке поле та методологічні біо- та екосеміотики. *Семіотичний аналіз явищ культури* : монографія. Київ : Інститут філософії імені Г. С. Сковороди НАН України, 2021. С. 219–275.
43. Гардашук Т. В. Дослідницьке поле екосеміотики. *Мультиверсум. Філософський альманах*. 2020. Вип. 1(171). Том 1. С. 69–83.

Допоміжна література

1. Архітектурна семіотика. URL: <http://surl.li/dwtru> (дата звернення 23.10.25).
2. Х'юмер М. Знання. Реальність. Цінність: Вступ до аналітичної філософії майже для всіх / Пер. з англ. М. Є. Бистрицького. Київ : Дух і літера, 2024. 404 с.
3. Рьод В. Шлях філософії: XIX–XX століття / Пер. з нім. М. Д. Култаєвої, В. І. Кебуладзе, В. Терлецького. Київ : Дух і літера, 2010. 368 с.
4. Рьод В. Шлях філософії: з XVII по XIX століття / Пер. з нім. В. Терлецького та О. Ведрова. Київ : Дух і літера, 2009. 388 с.
5. Фюрст М. Тринкс Ю. Філософія / Пер. з нім. Вахтанга Кебуладзе ; вид. друге. Київ : ДУХ І ЛІТЕРА, 2019. 536 с.
6. Боряк О. Тіло в контексті культурно-антропологічних студій: ретроспекція та сучасні підходи. URL: <http://surl.li/qaiin> (дата звернення 23.10.25).
7. Сінчено О. Комунікативні стратегії в теорії літератури: автор, текст, читач : навчальний посібник. Київ : Логос. 2015. URL: <http://surl.li/pxrlu> (дата звернення 23.10.25).

8. Еко У. Ім'я рози. Київ : Фоліо, 2018. 508 с. URL: <https://www.ukrlib.com.ua/world/printit.php?tid=160> (дата звернення 23.10.25).
9. Шуляк М. Перспективи семіотичного підходу в музиці: від структуралізму до екосеміотики. *Вісник Львівського університету. Серія філософ. науки*. 2021. Вип. 27. С. 88–101. URL: <https://doi.org/10.30970/phs.2021.27.10> (дата звернення 23.10.25).

Інформаційні ресурси

1. Національна бібліотека України імені Вернадського URL: <http://www.nbuv.gov.ua/>
2. Національна історична бібліотека України. URL: <https://nibu.kyiv.ua/>
3. Рівненська обласна універсальна наукова бібліотека. URL: <http://libr.rv.ua/ua/read/42-elektronni-katalogi>
4. Електронний каталог бібліотеки філософського факультету Київського національного університету ім. Т.Г. Шевченка. URL: http://philosophy.univ.kiev.ua/ua/view/lib_cat_ph/6